
Lapunk előző számában olvashatták a könyvtárközi kölcsönzés kérdéseivel foglalkozó írásokat, *Karácsonyi Rózsa*, *Kürti Lászlóné*, *Pallósiné Toldi Márta* tollából. Akkor arra kértük olvasóinkat, akinek mondanivalója van a tárgyalt témáról, tegye közzé lapunkban. Erre a kérésre érkezett az alábbi vélemény. További hozzászólásoknak is helyet adunk. (A szerk.)

Közvetlenül vagy közvetítéssel?

A nemzetközi könyvtárközi kölcsönzés helyzete, problémái a Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárában

Páiné Péter Judit

A közvetlenül folytatott nemzetközi könyvtárközi kölcsönzés problémáiról *Kürti Lászlóné* írt a Könyvtári Figyelőben. Cikkében utalt arra is, hogy a Kossuth Lajos Tudományegyetem (KLTE) Könyvtára hivatalosan jelezte, hogy a nemzetközi átkölcsönzésben az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) közvetítését kívánja igénybe venni. Hozzászólásomban rövid áttekintést adok eddigi munkánkról, és összegzem azokat a megfontolásokat, amelyek döntésünket megalapozták.

A (KLTE) Könyvtára az önállóan folytatott nemzetközi könyvtárközi kölcsönzés területén néhány éves és viszonylag egyoldalú gyakorlatra tekinthet vissza. A külföldi könyvtárakkal folytatható kölcsönzés jogi lehetőségét már a 126/1963./M.K.8/MM sz. utasítás megteremtette, amely kimondja, hogy az „általános gyűjtőkörű, országos jellegű tudományos könyvtárak, valamint országos jellegű tudományos szakkönyvtárak közvetlenül bonyolíthatnak le könyvtárközi kölcsönzést azokkal a külföldi könyvtárakkal, amelyekkel a kölcsönzési kapcsolatra vonatkozóan megállapodást kötnek.” A közvetlen kölcsönzés feltételül az utasítás kiköti, hogy az intézmények a szállítás költségeit vállalhatják, az átkölcsönzés pedig nem járhat devizakiadással.

Az OSZK 1976-ban több tudományos könyvtárnak, így az Egyetemi Könyvtárnak is felajánlotta, hogy közvetlenül intézze a nemzetközi kölcsönzést. Könyvtárunk az OSZK többszöri biztatása ellenére sem vállalta, hogy önálló nemzetközi kölcsönzést kezdeményezzen. Ennek oka a szakmai megfontolásokon túl az anyagi lehetőségek hiányában keresendő.

A kérések számos tudományterületen és több országban megjelent dokumentumokra irányultak. Gyakorlat híján - a kérések viszonylag kis száma és szórtsága miatt - nem rendelkezhetünk kellő tapasztalattal a célszerű irányításban. Így azt az előnyt sem élvezhettük, hogy a dokumentumokat külföldről rövidebb idő alatt, a lehe-

tő legkisebb költségráfordítással kapjuk meg. Továbbra sem kerülhettük el az OSZK-t, mivel nemzetközi kölcsönzéssel csak azok a művek kérhetőek, amelyek a hazai könyvtárak állományában nem lelhetőek fel.

A közvetlen átkérés anyagi háttere sem volt biztosított. A külföldi küldemények magasabb postai díjtételét a könyvtárnak kellett volna magára vállalni. Számolni kellett a másolatok árának megnövekedésével, a másolatok és kérések intézésével járó, devizafedezetet is igénylő kiadásokkal. A megtöbbszöröződő adminisztratív munkát és a több nyelven folytatott levelezést a könyvtárközi átkéréseket egy személyben intéző könyvtárosnak kellett volna intézni.

1978-ban az Országos Széchényi Könyvtárral egyetértve rész megoldással próbálkoztunk. A British Library könyvtárközi kölcsönzéssel foglalkozó részlege rövid kölcsönzési határidőt szabott meg. Hogy a kért dokumentum hosszabb ideig lehessen olvasóinknál, ezért a kérések ugyan az OSZK közvetítésével mentek a teljesítő könyvtárhoz, a dokumentumot viszont a kérést indító könyvtár kapta meg és juttatta vissza. Az adminisztráció bonyolultsága miatt azonban a kísérlet nem bizonyult életképesnek.

Azt a lépést, hogy közvetítés nélkül folytassunk nemzetközi könyvtárközi kölcsönzést, a kérések ugrásszerű megnövekedése kényszerítette ki. A Szláv Filológiai Tanszék az 1980-as évek közepén jelentős kutatómunkát kezdett, a kért dokumentumok elenyésző hányadát kölcsönözhetjük magyarországi könyvtárak állományából. Kezdetben az akkori Gorkij Könyvtár, később az OSZK közvetítette külföldi kéréseinket, melyek zöme elsősorban a Szovjetunióba irányult. A kérések és a kapott könyvek nagy tömege (sokszor naponta 80-100 kötet) olyan kezelési, nyilvántartási problémákat vetett fel mind a közvetítő könyvtárban, mind nálunk a KLTE Könyvtárban, hogy kezdeményeztük az önálló nemzetközi kölcsönzés lehetőségét. Ezért 1985-ben azt kértük a Művelődési Minisztériumtól, hogy az akkori szocialista országok könyvtáraival hadt alakítsunk ki önálló kölcsönzési kapcsolatot, míg a devizális elszámolási körbe tartozó országok könyvtáraiba továbbra is az OSZK közvetített. Az aktuális kutatási feladatokon túl lépésünket indokolták bizonyos gazdaságossági megfontolások is. Az elmúlt években a szocialistának nevezett országokkal a könyvtárközi kölcsönzés viszonyosságra épült, a könyvtárközi kölcsönzési szolgáltatás in-

gyenes volt, a dokumentumok szállításáért nem kellett kuponokat küldeni, és a postai tarifa gyakorlatilag megegyezett a belföldi küldeményekével. Esetünkben a Szláv Filológiai Tanszék a postaköltség bizonyos hányadát is fedezte. A másolatban érkezett folyóiracikket vagy egyéb dokumentumokat ajándékba kaptuk, vagy a nemzetközi kiadványcsere keretein belül könyvek megküldésével viszonzhattuk ezek ellenértékét.

A nagy számú kérésre tekintettel az intézet vezetőjétől más irányú segítséget is kaptunk. Oroszul jól tudó munkatársuk segített a kérések cirill betűs gépelésében és a levelezés fordításában.

Az utóbbi években ezenek a kéréseknek a száma erőteljesen csökkent. 1985-ben a megkapott műveknek még 35%-a érkezett közvetlen nemzetközi könyvtárközi kölcsönzéssel, elsősorban a Szovjetunióból, 1988-ban 25%-ra, 1989-ben és 1990-ben 10%-ra redukálódott a kért dokumentumok száma.

Az általunk folytatott nemzetközi könyvtárközi kölcsönzést áttételesen érintették azok a jelentős társadalmi, gazdasági változások, amelyek a volt szocialista országokban végbementek. Ezekről a módosításokról nincsenek konkrét információink, csupán egy-egy napi probléma megoldásakor szembesültünk az eddigőtől eltérő gyakorlattal. Így a lengyel és a cseh-szlovákiai könyvtárak a xeroxmásolathoz számlát mellékelnek, ezek térítését banki átutalással kell intéznünk, újabban pedig a Szaltikov Scsedrin könyvtár postai kuponokat kért tőlünk.

A jelenlegi körülményeket figyelembe véve célszerűnek tartjuk, hogy az OSZK vállalja minden külföldi kérésünk közvetítését. Nem folytatható ugyanis az a gyakorlat, hogy bizonyos országokkal közvetlenül, más országokkal pedig közvetett úton intézzük a könyvtárközi kölcsönzést. A külföldre indított kérések első állomása nyilvánvalóan az OSZK, mivel az esetleges hazai leőhelyet a Könyvek Központi Katalógusa alapján kell megállapítani. Az Országos Széchényi Könyvtár nagy tapasztalattal rendelkezik a külföldi kérések irányításában, naprakész információja van a külföldi könyvtárak könyvtárközi kölcsönzési rendjéről, a szolgáltatások díjáról. Fokozottan nagy szerepe lehet ennek a tapasztalatnak akkor, amikor változások történtek a volt szocialista országok nemzetközi kölcsönzési gyakorlatában, és a Szovjetunió utódállamainak könyvtári rendszerében.